

Emrullah TANIR*

ARAP HİCİV ŞİİRİNDE EŞ PORTRERLERİ	THE PORTRAYAL OF WIVES IN ARABIC SATIRICAL POETRY
<p>ÖZET</p> <p>Bu çalışma, Arap edebiyatında eşler arası hiciv temasını ele alan bir şiir seçkisini sunmaktadır. Klasik edebiyat kaynaklarından derlenen şiirler, nitel araştırma yöntemi ve doküman analizi tekniği ile tematik ve edebî sanatlar açısından analiz edilmiştir. İncelenen şiirlerin hicvin bir alt türü olan "mühâcât" kapsamına girdiği ve hiciv üslûbunda "ta'riz" yönteminin yoğun bir şekilde kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde, şiirlerde öne çıkan temalar incelenmiştir. Bu temalar arasında hulkî (karakter odaklı) ve halkî (fiziksel odaklı) eleştiriler, aile içi dinamiklerin eleştirisi, sosyal statü ve sınıf eleştirileri, toplumsal normlara yönelik eleştirilerin yer aldığı görülmüştür. Çalışmanın ikinci bölümünde ise şiirlerde yoğun olarak kullanıldığı tespit edilen mübalağa, tehekküm ve teşbih gibi edebî sanatlar ve bu sanatların hicvin etkisini nasıl artırdığı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın, Arap edebiyatında eşler arası hiciv temasına dair özgün bir bakış açısı sunması ve hiciv teması etrafında şekillenen mevcut literatüre mütevazı bir katkıda bulunması beklenmektedir.</p> <p>Anahtar kelimeler: Arap Edebiyatı, Şiir, Hiciv, Eş Portreleri.</p>	<p>ABSTRACT</p> <p>This study presents a selection of poems dealing with the theme of satire between wives in Arabic literature. The poems were compiled from classical literature sources and analysed in terms of thematic and literary arts using a qualitative research method and document analysis technique. It has been determined that the analysed poems fall within the scope of "mühâcât", a sub-genre of satire, and that the method of "ta'riz" is used intensively in satirical style. In the initial phase of the study, the principal themes present in the poems were analysed. Among these themes, it was observed that there are two distinct types of criticism: character-oriented and physical-oriented). Additionally, the poems included criticism of family dynamics, criticism of social status and class, and criticism of social norms. In the second part of the study, the literary arts of metaphor, tahekkum and simile, which were found to be used extensively in the poems, and how these arts increase the effect of satire, were emphasized. The study aims to provide an original perspective on the theme of satire between wives in Arabic literature and to contribute to the existing literature shaped around the theme of satire.</p> <p>Keywords: Arabic Literature, Poetry, Satire, Wife Portraits.</p>

* Öğr. Gör. Dr., Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, Amasya/Türkiye. E-posta: emrullahttanir@hotmail.com / Lecturer, PhD, Amasya University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric, Amasya/Türkiye. E-mail: emrullahttanir@hotmail.com

Giriş

Arap şiiri; gazel, medih, tasvir (vasf), fahr, risâ, hikmet ve hiciv gibi çeşitli temaları işleyen zengin bir edebiyat geleneğine sahiptir.¹ Bu temalar arasında hiciv, Arap edebiyatında özel bir yere sahip olup medih temasına zıt bir konumda yer alır. Arap edebiyatı literatüründe "hicâ" (هَجَاء) terimi ile ifade edilen hiciv, sözlük anlamı itibarıyla "şiir ile yermek" demektir (Halîl b. Ahmed, 1988, s. 4/65). Edebî bir kavram olarak hiciv, bir şahıs, kabile veya grubu, doğru ve düzgün davranış biçimlerine ve ahlakî erdemlere aykırı özelliklerle veya fiziksel kusurlar ile yermektir (Vehbe-el-Mühendis, 1984, ss. 422-423). Bu bağlamda hiciv, noksan ile ideali karşılaştırma yoluyla eleştirel bir bakış açısı sunar (Baypınar, 1978, s. 32). İki şairin birbirlerini hicvetmesine "mühâcât" (مُهَاجَاة), (İbn Manzûr, 1414, s. 15/353) hiciv içeren şiire "ühcüvve" (أُحْجُوَّة) veya "ühciyye" (أُحْيِيَّة) denir (Okay, 1998, s. 447).

Edebiyatın güçlü ve etkili araçlarından biri olarak öne çıkan hiciv sanatı, çeşitli anlatım tarzları ve bazı temalar etrafında şekillenen türlere ayrılarak etkisini farklı alanlarda göstermektedir. Arap edebiyatında hicvin anlatım biçimleri ve türleri şu şekilde gruplandırılmıştır:

A- Anlatım Biçimleri

- Vâkı'î hiciv: Kişiyi, kendinde bulunan kusurlarıyla alay ederek hicvetme.
- Sührî hiciv: Kişiyi komik bir şekilde betimleyerek hicvetme.
- Sarîh hiciv: Hicvedilen kişiyi doğrudan belirtme veya ona açıkça işaret etme.
- Ta'rizî hiciv: Kişiyi ima yoluyla hicvetme.

B- Türler

- Ferdî hiciv: Belirli bir bireyin hedef alındığı hiciv türü.
- Cemâ'î hiciv: Belirli bir grup insanın hedef alındığı hiciv türü.
- Hulkî hiciv: Ahlakî kusurların eleştirildiği hiciv türü.
- Halkî hiciv: Fiziksel kusurların eleştirildiği hiciv türü (Muhammed, t.y., ss. 6-7).

Hiciv sanatının çeşitli üsluplar ve türlerle icra edilmesi, bu sanatın geniş bir işlevsel alana sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle Câhiliye döneminde hiciv, sadece belirli bir kişiye ya da gruba yönelik eleştirilerle sınırlı iken sonraki süreçlerde siyasî, ahlâkî ve dinî konular gibi yaşamın farklı alanlarına yayılan bir eleştirme sanatı haline gelmiştir (Muhammed, t.y., ss. 8-9). Bu değişim, hicvin işlevselliğini de genişletmiş; toplumsal ve bireysel kusurları, adaletsizlikleri, yozlaşmayı ve ahlaksızlığı mizahi bir dille eleştiren, okurları düşünmeye ve eleştirel bakış açısı geliştirmeye teşvik eden çok katmanlı bir edebî disiplin haline getirmiştir (Karataş, 2001, s. 182).

Hiciv sanatı, Arap edebiyat tarihinde genellikle dışa dönük bir araç olarak kullanılmış, toplumdaki yanlışlıkları, siyasî çarpıklıkları, dinî ve fikrî yaklaşımları, bireylerin kusurlarını eleştirel bir bakış açısıyla mercek altına almıştır (Muhammed, t.y., ss. 8-9-21-26-27-47-79). Bu eleştiriler, mizah ve ironi gibi unsurlarla harmanlanarak hem eğlendirici hem de düşündürücü bir etki yaratmayı amaçlamıştır. Ancak hiciv sanatının sadece dışa dönük bir eleştiri aracı olmadığını,

¹ Arap şiirini konulara göre ilk olarak kategorize eden Ebû Temmâm (ö. 231/846)'dan Ebû Hilâl el-' Askerî (ö. 400/1009'dan sonra)'ye kadar hiciv temasının bu konular arasında yer aldığı görülür. Detaylı bilgi için bkz.: (Huseyn, 1947, ss. 1-3).

aynı zamanda içe dönük bir özeleştirici aracı olarak da kullanılabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Nitekim bazı şairlerin zaman zaman kendilerini bile hicvetmekten çekinmemiş olması (Muhammed, t.y., s. 12) bunun en bariz örneklerinden biri olarak gösterilebilir.

Hiciv aile içi ilişkilerde de kendine yer bulmuştur. Eşlerin birbirlerine yönelik fiziksel ve karakter odaklı eleştirilerini içeren Arapça şiirler, aile içi hicvin en belirgin örnekleri arasında sayılabilir. Hicvin bir alt türü olan “mühâcât” kapsamında değerlendirebileceğimiz atışma türündeki bu şiirler, sadece bireysel ilişkilerin ele alınmasının ötesine geçerek, aile kurumunun yapısal ve işlevsel yönlerine dair derinlemesine bir inceleme sunabilir. Bu bağlamda, aile içi hiciv şiirleri evlilik kurumunun işleyişi, aile içi iletişim biçimleri ve cinsiyet rolleri gibi konularda önemli bilgiler barındırabilir. Aile içi hiciv şiirleri tarihsel ve kültürel açıdan da önem arz eder. Bu şiirler, farklı dönem ve toplumlardaki aile yaşamına dair bilgiler sunarak, aile kurumunun zaman içindeki değişimini ve dönüşümünü anlamamıza yardımcı olabilir.

Bu çalışma, Arap edebiyatında eşler arası hiciv temasını merkeze alarak klasik edebiyat kaynaklarından derlenen şiirleri tematik ve edebî sanatlar açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Doküman analizi yöntemiyle incelenen şiirlerde, fiziksel ve karakter odaklı eleştiriler, aile içi dinamikler, sosyal statü ve sınıf farklılıkları ile toplumsal normlara yönelik eleştiriler gibi temalar ön plana çıkmıştır. Bu temaların yanı sıra, şiirlerde sıklıkla kullanılan mübalağa, tehekküm ve teşbih gibi edebî sanatlar ve bu sanatların şiirlerin anlam ve üslup özelliklerine etkileri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu analizler sayesinde, eşler arası hiciv şiirlerinde işlenen temel konular ve bu konulara dair farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, şiirlerin edebî açıdan nasıl zenginleştirildiği ve söz konusu sanatların hicvin etkisini nasıl artırdığı gösterilmeye çalışılmıştır. Şiirlerin Türkçeye çevrilme sürecinde, metnin akıcılığını ve anlaşılabilirliğini artırmak için serbest bir tercüme yöntemi kullanılmıştır.

Arap edebiyatına ilişkin akademik çalışmalarda hiciv teması çeşitli incelemelere konu olmuştur.² Buna karşın, yaptığımız araştırmaya göre eşler arası hiciv özelinde herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu boşluğu doldurmak ve alana mütevazı bir katkı sağlamak amacıyla hazırlanan çalışmamızın, yeni bir bakış açısı sunması ve mevcut literatüre katkıda bulunması hedeflenmektedir.

1. Temalar

Arap şiirinde eşler arasındaki sözlü atışmalarda belirli konuların öne çıktığı görülmektedir. Eşler, birbirlerine yönelik eleştirilerde genellikle belirli temaları vurgular. Bu temalar genellikle eşlerin birbirlerinde gördükleri zaaf ve eksiklikler etrafında şekillenmektedir. İncelediğimiz şiir örneklerinde tespit ettiğimiz bazı temalar şunlardır: fiziksel ve karakter özelliklerine yönelik eleştiriler, aile içi dinamikler bağlamındaki göndermeler, sosyal statü ve sınıf temelli eleştiriler ile toplumsal normlar ve ahlak eksenli eleştiriler.

1.1. Fiziksel ve Karakter Bazlı Eleştiriler

Aile içi hiciv şiirlerinde en çok öne çıkan tema, eşlerin birbirlerine yönelik fiziksel (halkî) ve karakter (hulkî) bazlı göndermeleridir. Bu tür şiirlerde eşler, karşı tarafın fiziksel görünümünden veya kişilik özelliklerinden bahsederek onları hicvederler. İlerleyen bölümlerde ele alacağımız konularda sunulacak örneklerde de görüleceği gibi, bu çalışmada incelenen şiir

² Bu çalışmaların bir kısmı şu şekilde zikredilebilir: (Ayyıldız, 2019; Taşdelen, 2009; Tuna, 2021; Tur, 1997).

örneklerinin çoğunda bu tema sıkça karşımıza çıkar. Bu nedenle, burada birkaç örnekle yetinmek istiyoruz.

1. Örnek

أَحَبُّ مِنْ ضَبِّ يُدَاهِي ضَبًّا

مَنْ يَشْتَرِي مِنِّي زَوْجًا خَبًّا

(Merzubânî, 1995, s. 60)

“Kim benden hilekâr bir koca satın almak ister? O, birbirini aldatan kertenkelelerden bile daha kurnazdır.”

Yukarıda verilen şiir örneğinde bir bedevî, kocasını karakter yönünden sert bir şekilde hicvetmektedir. "Kim benden hilekâr bir koca satın almak ister?" dizesiyle başlayan şiir, kocasının aldatıcı ve güvenilmez doğasını vurgulayan bir eleştiriyi barındırır. Kadın, kocasını "hilekâr" olarak nitelendirirken, bu sıfatla onun sürekli yalan söyleyen, dürüstlükten uzak bir insan olduğunu ima eder. Kocasının karakterini daha da eleştirel bir biçimde betimlemek için "Birbirini aldatan kertenkelelerden bile daha kurnaz" ifadesini kullanır. Bu betimleme, kocasının kurnazlığını aşırı bir noktaya taşır ve onu doğadaki en kurnaz varlıklardan biri olarak bilinen kertenkele (Câhiz, 1424, s. 6/339) ile karşılaştırarak, aldatma ve entrika konusundaki yetkinliğini alaycı bir şekilde ortaya koyar. Bu hiciv, şairin kocası üzerindeki derin hayal kırıklığını ve öfkesini yansıtarak, okuyucuya kocanın karakterindeki ciddi kusurları etkili bir şekilde iletir. Dolayısıyla bu şiir, kadının kocasının olumsuz niteliklerini alaycı ve eleştirel bir üslupla ifade ettiği güçlü bir karakter hicvi örneğidir.

2. Örnek

فَصِيرَةَ الْأَعْضَاءِ مِثْلَ الضَّبَّةِ

وَهَيْئَتُهُ مِنْ دَاتٍ ضِعْفٍ خَبَّةِ

(Deveci, 1970, s. 45)

“Bu delikanlı, kinci, hilekâr ve kertenkele gibi kısa boylu bir kadından bana bahşedildi.”

Yukarıdaki şiir, bir bedevînin karısını hem fiziksel özellikleri hem de karakteri üzerinden alaycı bir şekilde eleştirdiği bir hiciv örneğidir. Şair, oğlunu kastettiği "delikanlı" ifadesini kullanarak karısını “ta‘rîz” yöntemiyle hicvetmektedir.

Şiirde yer alan "kertenkele" benzetmesi, kadının kısa boylu ve çirkin olduğunu ima ediyor. Bu benzetmenin kullanımı, hiciv unsurunu güçlendirmek ve karısının fiziksel görünümünü alaya almak için kasıtlı olarak yapılmış gibi görünüyor. "Kinci" ve "hilekâr" sıfatları ise kadının karakterine yönelik eleştiriler içeriyor. Bu sıfatlar, kadının kinci ve aldatıcı bir kişiliğe sahip olduğunu ima ediyor.

Şairin, oğluna yönelik bir hicivde bulunmaması, dikkat çekici bir ayrıntıdır. Bu durum, Arap toplumunun erkek çocuklarını sevgi dolu bir şekilde değerlendirirken, eşlerini eleştiren bir tavır sergilediğini gösterir.

3. Örnek

أَلَصَّ وَأَخْبَتَ مِنْ كُنْدُشِ

بُلَيْثُ بَزْمَرْدَةٍ كَالْعَصَا

لَهَا وَجْهٌ قَرِيْدٌ إِذَا ارْتَبَتْ وَلَوْ كَبِيْضُ الْقَطَا الْبُرْشِ

(Sa'leb, t.y., s. 19)

"Erkeksi duruşuyla asaya benzeyen bir kadınla sınıandım (ki o,) Kündüş denilen adamdan daha hırsız ve kötüdür. Süslendiğinde yüzü bir maymunu andırır. Ten rengi, alaca kuşunun yumurtasına benzer."

Sunulan şiir örneğinde, bir bedevînin karısından yana dert yandığı ve onun fiziksel ve karakter özelliklerini eleştirdiği görülmektedir. Şiirde kullanılan teşbihler, kadının hem dış görünümünü hem de içsel özelliklerini alaycı bir üslupla eleştirmektedir. Örneğin, "Erkeksi duruşuyla asaya benzeyen bir kadınla sınıandım" ifadesinde kadın, fiziksel olarak asaya benzetilmiştir. Bu benzetmenin, kadının zarif olmayan ve katı bir yapıya sahip olduğunu ima ederek onun feminin algısını altüst etme amacı taşıdığı söylenebilir.

Şiirdeki "Kündüş denilen adamdan daha hırsız ve kötüdür," ifadesi ise kadının ahlakî niteliklerine yönelik bir eleştiri barındırır. Çünkü "Kündüş" kelimesi, genellikle kötü ve hilekâr bir karakteri ifade etmek için kullanılır.³ Bu karşılaştırma, kadının güvenilmez ve ahlakî açıdan zayıf bir figür olduğunu belirtir.

"Süslendiğinde yüzü bir maymunu andırır" ifadesi ise, kadının estetik çabalarının başarısızlığını vurgulamaktadır. Burada yapılan benzetme, kadının süslenmesine rağmen çirkin görüldüğünü ve maymun gibi komik veya estetikten yoksun bir görüntü sergilediğini gösterir.

Son olarak, "Ten rengi, alaca kuşunun yumurtasına benzer," ifadesi kadının ten renginin benekli ve hoş olmayan bir görünüme sahip olduğunu ifade eder. Bu benzetme, kadının cilt renginin estetikten uzak ve göze hoş gelmeyen bir yapıda olduğunu ima eder. Şairin edebî becerisiyle şekillenen bu teşbihler ve şiirdeki mizahi ton, kadının olumsuz yönlerini vurgularken aynı zamanda onun portresini zenginleştirerek okuyucuya derinlemesine bir değerlendirme imkânı sunar.

1.2. Aile İçi Dinamiklerin Eleştirisi

Bedevî hiciv şiirlerinde bazı örneklerde aile içi dinamiklere dikkat çekilmektedir. Bu tür şiirlerde, eşler arasındaki roller ve beklentiler, çocukların cinsiyeti, aile içi iletişim sorunları, eşler arasındaki duygusal mesafeler ve aile içi çatışmalar gibi konular hiciv yoluyla işlenmektedir. Çalışma kapsamında derlediğimiz şiirler arasında, bu temayı ele alan bazı örnekler sunacak ve ardından bunların bir analizini gerçekleştirmeye çalışacağız.

1. Örnek

وَقَدْ حَبَّ الْجُنْبَانَ وَاحْدَوْدَبَ الظُّهْرُ

عَجُوْزٌ تَرْجَى أَنْ تَكُوْنَ قَبِيْئَةً

وَهَلْ يُصْلِحُ الْعَطَّارُ مَا أَفْسَدَ الدَّهْرُ

تُدْسُ إِلَى الْعَطَّارِ مِيْرَةَ أَهْلِهَا

(İbn Tayfûr, 1908, s. 99)

"Genç kız olmayı uman yaşlı bir kadın, yanları yaşlılığa yenik düşmüş, beli bükülmüş. Evde ne varsa gizlice parfüm dükkanına taşır, halbuki zamanın yıpratıldığını kozmetik nasıl düzeltsin ki?"

³ Bu kelime sözlükte saksağan kuşu anlamındadır (İbn Manzûr, 1414, s. 2/343). Ancak bazı kaynaklarda ünlü bir hırsızın lakabı olduğu belirtilmektedir (Ebû Ali el-Merzûkî, 2003, s. 1317).

Bu şiirde şair, karısının fiziksel özelliklerine vurgu yaparak bazı davranışlarını ve evdeki rolünü eleştirmektedir. "Genç kız olmayı uman yaşlı bir kadın, yanları yaşlılığa yenik düşmüş, beli bükülmüş" ifadesi, kadının fiziksel olarak yaşlandığını ve gençliğini kaybettiğini vurgulamaktadır. Bu durum, kadının genç kalma arzusuyla çelişen bir gerçeği yansıtmaktadır. Şair, karısının yaşlanmış olmasına rağmen hala genç görünme çabalarını eleştirerek, onun gerçekliği kabul etmemesini ve bu çabanın nafile olduğunu dile getirmektedir. "Evde ne varsa gizlice parfüm dükkanına taşır, halbuki zamanın yıpratmış kozmetik nasıl düzeltsin ki?" ifadesi ise kadının evdeki kaynakları kişisel bakım ürünlerine harcamasını eleştirmektedir. Bu durum, kadının aile içindeki sorumluluklarını ve ekonomik kaynakların yönetimini ihmal ettiğini göstermektedir. Şair, karısının yaşlılığını gizlemek için yaptığı harcamaları ve bu harcamaların aile ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisini vurgulayarak, kadının aile içindeki rolünü ve davranışlarını hicvetmektedir. Bu bağlamda şiir, aile içi dinamiklerdeki gerilimleri ve çatışmaları ortaya koyan bir hiciv örneği olarak öne çıkar.

2. Örnek

لَيْسَ بِمَغشُوقٍ وَلَا بِعَاشِقٍ

وَهُنْتُهُ مِنْ أَشْهَبِ الْمَفَارِقِ

وَلَيْسَ إِنْ فَارَقْتَنِي بِنَافِقٍ

(İbn Tayfûr, 1908, s. 107)

"Bu delikanlı, saçlarına aklar düşmüş bir adamdan bana armağandır. O ne bir maşuktur ne de bir aşık. Eğer benden ayrılırsa, ona kucak açacak kimse bulunmaz."

Sunulan şiir örneğinde, bir bedevî kocasını eleştirerek, onun aile içindeki rolünü ve toplumsal konumunu hicvetmektedir. "Bu delikanlı, saçlarına aklar düşmüş bir adamdan bana bir armağandır" ifadesi, kadının mevcut kocasının yaşlı ve olgun bir adam olduğunu belirtmektedir. Bu ifade, kocasının yaşlılığını ve fiziksel çekiciliğini yitirmiş olduğunu vurgulamaktadır. Kadın, kocasının genç ve dinamik bir eş olmadığını ima ederek, yaşlılığına ve onun fiziksel zayıflıklarına dikkat çekmektedir.

"O ne bir maşuktur ne de bir aşık" ifadesi, kocasının romantik veya tutkulu bir ilişki için uygun olmadığını belirtmektedir. Bu durum, kadının kocasına karşı duygusal bir bağ hissetmediğini ve kocasının da kendisine karşı bir sevgi veya bağlılık göstermediğini ima etmektedir. Kadın, kocasının romantik ve duygusal açıdan tatmin edici olmadığını eleştirerek, onun bu eksikliklerini dile getirmektedir.

"Eğer benden ayrılırsa, ona kucak açacak kimse bulunmaz" ifadesi, kocasının toplumsal ve ailevi bağlamda kadından başka kimsesi olmadığını ve kadından ayrılırsa toplumda yalnız kalacağını belirtir. Bu ifade, kocasının sosyal ve ekonomik bağımlılığını ve kadının bu durumu nasıl kendi lehine kullandığını göstermektedir. Kadın, kocasının kendisine muhtaç olduğunu vurgulayarak, onun çaresizliğini ve zayıflığını hicvetmektedir. Bu bağlamda, şiir aile içi dinamiklerdeki güç dengesizliklerini, duygusal kopuklukları ve toplumsal bağımlılıkları eleştirerek, kocanın aile içindeki yerini ve rolünü hiciv yoluyla ele almaktadır.

3. Örnek

يَظَلُّ فِي الْبَيْتِ الَّذِي يَلِينَا

مَا لِأَبِي حَمْرَةَ لَا يَأْتِينَا

تَاللّٰهِ مَا ذَلِكْ فِيْ اَيْدِيْنَا

عَضْبَانٌ اَنْ لَا نَلِدُ الْبَنِيْنَا

وَنَحْنُ كَالْاَرْضِ لِزَارِعِيْنَا

وَإِنَّمَا نَأْخُذُ مَا أُعْطِيْنَا

نَنْبُتُ مَا قَدْ زَرَعُوهُ فِيْنَا

(Câhiz, 2002, s. 1/165)

"Ebu Hamza neden bize uğramıyor, komşuda kalıyor her gece? Erkek evladımız olmadı diye mi kızgın bize? Yemin ederim ki bu bizim elimizde değil, bize ne verilirse onu alırız biz; toprak gibiyiz, ne ekilirse o biter üzerimizde."

Yukarıdaki şiirde, bir kadın Ebu Hamza mahlaslı⁴ kocasına serzenişte bulunarak kocasının aile içindeki tutum ve davranışlarını eleştirmektedir. "Ebu Hamza neden bize uğramıyor, komşuda kalıyor her gece?" ifadesi, kocasının eve gelmek yerine komşuda vakit geçirmeyi tercih ettiğini ve aileden uzaklaştığını vurgulamaktadır. Kadın, kocasının bu davranışından duyduğu rahatsızlığı dile getirirken, onun eve olan ilgisizliğini eleştirmektedir.

"Erkek evladımız olmadı diye mi kızgın bize?" ifadesi, kocasının erkek çocuk sahibi olamama durumundan dolayı kadını suçladığını ima etmektedir. Kocanın, erkek çocuk beklentisinin karşılanmaması nedeniyle aileye olan ilgisini kaybettiği ve bu yüzden evden uzaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu durum, kocanın toplumsal ve kültürel beklentiler doğrultusunda erkek çocuk arzusunun ve bu arzunun karşılanmaması durumunda aileye karşı olan olumsuz tutumunu ortaya koymaktadır.

"Yemin ederim ki bu bizim elimizde değil, ne verilirse onu alırız biz; toprak gibiyiz, ne ekilirse o biter üzerimizde." ifadesi, kadının bu durumun kendi kontrolünde olmadığını ve biyolojik süreçlerin doğal bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Kadın, toprak benzetmesi yaparak kadınların sadece taşıyıcı rolü olduğunu ve çocuk cinsiyetinin belirlenmesinde erkeklerin de rolünün olduğunu ima etmektedir. Bu ince ironi, kadının kocasına yönelttiği eleştiriyi güçlendirmekte ve onun haksız suçlamalarını reddetmektedir. Bu bağlamda, şiir aile içindeki güç dengesizliklerini, toplumsal cinsiyet beklentilerini ve iletişim sorunlarını eleştirmektedir. Kadın, kocasının erkek çocuk beklentisi ve bu beklentinin karşılanmaması durumunda aileye olan ilgisizliği üzerinden aile içindeki gerilimleri ve çatışmaları hiciv yoluyla dile getirmektedir. Şiir, kadınların aile içindeki rollerine ve toplumun cinsiyet temelli beklentilerine dair eleştiriler sunarak, aile dinamiklerindeki eşitsizlikleri ve yanlış algıları gözler önüne sermektedir.

1.3. Sosyal Statü ve Sınıf Eleştirileri

Eşler arası hiciv şiirlerinde bazen sosyal statü ve sınıf konuları üzerinde durulmaktadır. Bu tür şiirlerde, eşler birbirlerinin statülerini ve sınıf farklılıklarını hicivsel bir dille eleştirirler. Çalışmamızda incelediğimiz şiirler arasında, bu temayı işleyen örnekler bulunmaktadır. Şimdi, bu örnekler üzerinden sosyal statü ve sınıf perspektifinden bir analiz yapmaya çalışacağız.

1. Örnek

لَا خُلُقٌ مِنْهُ وَلَا قَوَامٌ

وَاللّٰهُ مَا أَشْبَهَنِيْ عَصَامٌ

⁴ Ebû Hamza, "Hamza'nın babası" anlamına gelmektedir. Şiirde sözü edilen kişi, Hamza adında bir oğlunun olmasını arzu ettiği için ve eşi her hamile kaldığında bu beklenti içinde olduğu için bu adı kullanmıştır (Hûrî, 2019, s. 99).

نَمْتُ وَعَزَقُ الْحَالِ لَا يَنَامُ

(İbn Kuteybe, 1997, s. 4/119)

“Yemin olsun ki İsam bana hiç benzemiyor ne huyu ne de fiziği. Ben uyudum, ama dayısının ırkı uyanık kaldı.”

Yukarıdaki örnek, ailenin sosyo-ekonomik durumu ve kültürel geçmişinin çocukların kimlik oluşumu üzerindeki etkisini ortaya koyar. Şairin, oğlunun kendisine benzemediğini fark etmesi ve bunu dayısının ırkına bağlaması, sosyal hiyerarşi ve sınıfsal farklılıklara dair önemli ipuçları barındırır. Bu durum, oğlunun kimliğinin babanın sosyo-ekonomik statüsünden ve eşinin ailesinin kültürel geçmişinden nasıl etkilendiğini gösterir. Ayrıca şiir toplumsal beklentileri de yansıtarak, babaların oğullarının kendilerine benzemesi konusunda bir baskı altında olabileceğini düşündürmektedir. Şairin, oğlunun kendisinden farklı olması karşısında yaşadığı hayal kırıklığı, sadece biyolojik bir farklılıktan öte, sosyal statü, sınıf, kültür ve toplumsal beklentiler gibi karmaşık faktörlerden kaynaklanmış olabilir.

2. Örnek

لَيْسَتْ بِحَسَنَاءَ وَلَا جَمَلَاءَ

وَهَبْتُهُ مِنْ أُمَّةٍ سَوْدَاءَ

(İbn Tayfûr, 1908, s. 107)

“Bu delikanlı, kara kuru ve çirkin bir cariye bana armağan edildi.”

Yukarıda verilen örnekte bir bedevî, eşini sosyal statü ve sınıf bağlamında eleştirmektedir. "Bu delikanlı, kara kuru ve çirkin bir cariye bana armağan edildi" ifadesi, eşinin kölelik geçmişine ve düşük sosyal statüsüne dair küçümseyici bir tasvir sunmaktadır. Bu betimleme, şairin eşini sadece fiziksel görünümü bakımından değil, aynı zamanda toplumdaki konumu açısından da aşağıladığını gösterir. Eşinin "cariye" olarak nitelendirilmesi, onun bir köle olduğunu ve bu yüzden de mülk gibi görülen bir konumda olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

"Kara kuru ve çirkin" ifadesi, şairin eşinin fiziksel görünümünü olumsuz bir şekilde tasvir ederek, onu toplumda daha da aşağı bir konuma itmektedir. Bu, toplumdaki güzellik algısına göre eşinin standartlara uymadığını ve bu durumun evliliklerinde sorunlara yol açtığını gösterir. Şairin bu eleştirileri, eşine karşı duyduğu küçümsemeyi ve toplumdaki yerleşik sosyal sınıf farklarına dayalı önyargılarını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, şiir sosyal statü ve sınıf farklılıklarını eleştirerek, toplumsal hiyerarşi ve önyargıları gözler önüne sermektedir.

3. Örnek

وَلَا يُرَى بِسُدْفَةِ الْأَمِيرِ

لَا يَزِيدِي مَرَادِي الْحَرِيرِ

(İbnü'l-Enbârî, 1987, s. 114)

“İpekten elbiseler giymez, hükümdarların saraylarında görülmez.”

Şiir, bir bedevînin kocasını alaycı bir üslupla eleştirdiği bir örnektir. Eleştiri, adamın giyim kuşamı ve toplumdaki itibarsızlığı üzerinden, özellikle de sosyal statü ve sınıf farklarına odaklanır. Şair, kocasının "ipekten elbiseler giymediğini" ve "hükümdarların saraylarında görülmediğini"

belirterek, onun lüks ve prestijli bir yaşam sürmediğini açıkça ortaya koyar. Bu tasvir, kocanın maddi imkansızlıklarını ve düşük sosyal statüsünü ima eder.

Eleştiri sadece maddi durumla sınırlı kalmaz, hicvedilen adamın toplumdaki itibarsızlığı da vurgulanır. "Saraylarda görülmemesi", onun elit çevrelerden dışlanmış ve saygınlık görmeyen biri olduğunu gösterir. Bu durum, kadının aile olarak toplumda daha yüksek bir statüye sahip olma arzusunun ve kocasının bu arzusunun karşılayamadığına dair hayal kırıklığını yansıtır. Şiir boyunca şair, kocasını küçük düşüren ve aşağılayan bir dil kullanır. Bu alaycı üslup, kadının kocasına duyduğu öfke ve hayal kırıklığını açıkça gösterir.

1.4. Toplumsal Normlara Yönelik Eleştiriler

Eşler arası göndermelerde dikkat çeken bir diğer tema ise toplumsal normlar ve ahlak üzerine yapılan eleştirilerdir. Çalışmamıza dahil ettiğimiz örnekler arasında bu konuya odaklanan şiirler de mevcuttur. Şimdi bu örnekleri, bu bağlamda inceleyecek ve bu eleştirilerin şiirlerde nasıl işlendiğini açıklamaya çalışacağız.

1. Örnek

مُشْتَمِرٍ غُرْفُومَا عَنْ سَاقِهَا

وُهَيْبُهَا مِنْ قَلْبِي نَطَاقُهَا

يَكْتُرُ فِي جِيرَانِهَا اخْتِرَافُهَا

(İbn Tayfûr, 1908, s. 94)

“Bu kız çocuğu, zayıflıktan kemeri belinden sarkan, aşil tendonu neredeyse kopacak gibi olan ve komşu sevdalısı bir kadından bana bahşedildi.”

Yukarıdaki şiirde şair, karısını aşırı abartılı ve mizahi bir şekilde eleştirirken, onun komşulara sık sık gitmesini ve bu durumu toplumsal normlar ve ahlak açısından sorgular. Şair, karısının zayıf ve kırılabilir görünümünü vurgulayarak onun fiziksel özelliklerini alaycı bir dille betimler. Bu tasvir karısının, toplumda idealize edilen güzellik standartlarına uymadığını ve şairin bu durumdan hoşnut olmadığını gösterir.

Ayrıca karısının komşulara olan ziyaretleriyle ilgili ifadesi, onun ev dışında daha fazla zaman geçirdiğini ve belki de başka ilişkiler içinde olduğunu ima ediyor olabilir. Bu durum, kadının ev içindeki rolüne ilişkin beklentileri ve evlilikte sadakat ve bağlılık gibi ahlakî değerleri sorgular. Şair, karısının bu davranışını eleştirerek, onun toplumsal normlara uymama eğilimini ve ahlakî zaafını vurgular. Bu eleştiri, Arap toplumundaki ataerki düzende kadının konumuna ve evlilik ilişkilerinde ona yüklenen sorumluluklara dair bir bakış açısı sunar.

2. Örnek

سرح إلى جارَتهَا ضَحُوكِ

وُهَيْبُهَا مِنْ سَلْفَعِ أَفُوكِ

أَشْهَبَ دَا زَأْسِ كُرَاسِ الدَّيْكِ

وَمِنْ هِبَلٍ قَدْ عَسَا خَنْبِكِ

(İbn Tayfûr, 1908, s. 107)

“Bu delikanlı, kurnaz, yalancı, komşulara koşuşturan, kahkahalar atan, iri yapılı ve yaşlılığa adım atan bir kadından bana mirastır. Saçları ağarmış ve -kırmızıya boyanmış olması sebebiyle (Câhiz, 1424, s. 2/376)- başı horoz ibiğine benzer.”

Yukarıda sunulan şiir örneği, bir bedevînin eşine yönelik sert eleştirilerini açık bir şekilde yansıtmaktadır. Şair, eşini "kurnaz, yalancı, komşulara koşuşturan, kahkahalar atan" gibi niteliklerle betimleyerek, onun ahlakî değerlerini ve sosyal davranışlarını olumsuz bir şekilde tasvir etmektedir. Eşinin bu özellikleri, şairin gözünde onun güvenilir ve toplumsal normlara uymayan biri olduğunu ima eder.

Şairin, eşini "iri yapılı ve yaşlılığa adım atan" ve "saçları ağarmış, başı horoz ibiğine benzer" ifadeleriyle betimlemesi, fiziksel görünümüne yönelik küçümseyici bir tutumu yansıtmaktadır. Bu tasvirler, şairin eşine karşı duyduğu hoşnutsuzluğu ve yaşlanmanın getirdiği fiziksel değişimleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirdiğini göstermektedir.

Şairin bu tür betimlemelerle eşini eleştirmesi, yalnızca bireysel hoşnutsuzluğunu değil, aynı zamanda kadının fiziksel ve ahlakî niteliklerine yönelik toplumsal önyargıları da yansıtır. Şiir, şairin eşinin davranışları ve fiziksel özellikleri üzerinden yaptığı bu eleştirilerle, evlilik ilişkisindeki gerilimleri ve kişisel hayal kırıklıklarını ortaya koymaktadır.

3. Örnek

كَذَّبَتْ تَنْبِيحَ بِالرُّبَيَّا

وُهَيْبَتَهُ مِنْ سَلْفِ مِشَانَ

(Bedî‘ Yakup, 1996, s. 12/259)

“Bu delikanlı, görgüsüz, ağız bozuk ve kurt gibi gelen geçen kabilelere uluyan bir kadından bana bahşedildi.”

Yukarıdaki şiirde, şair eşine yönelik ağır eleştirilerini dile getirerek, Arap toplumunda kadınlardan beklenen geleneksel davranış kalıplarına uymayan bir karakter çiziyor. Eşini "görgüsüz, ağız bozuk ve kurt gibi gelen geçen kabilelere uluyan" ifadeleriyle tanımlayarak, onun toplumda kabul görmeyen ve ahlaka aykırı davranışlarını vurguluyor.

Şiirdeki "görgüsüz" ve "ağız bozuk" betimlemeleri, kadının kibar ve saygılı olması beklenen geleneksel kadınlık algısına ters düştüğünü ifade eder. "Kurt gibi uluyan" ifadesi ise kadının kontrolsüz ve vahşi bir hayvana benzetilerek toplumdaki yerini sorgulatmaktadır. Bu olumsuz nitelermeler ve benzetmeler, kadının geleneksel ahlakî değerlere ve normlara uymadığını ve toplum tarafından kabul görmeyen bir karaktere sahip olduğunu ima eder.

2. Edebî Motifler

Hicvin "değeri" ve "etkisi" birbiriyle yakından bağlantılı ve birbirini tamamlayan unsurlardır. Hicvin etkisi ne kadar güçlü ise değeri ve önemi de o kadar artar. Bir hicvin geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması, onları etkilemesi ve beğenilerini kazanması, o hicvin başarılı olduğunu gösteren önemli bir ölçüttür (Baypınar, 1978, s. 35).

Hicvin etkisi, edebî sanatların ustalıkla kullanılmasıyla mümkün olur. Zeka ve nükteyle bezenmiş bir hiciv eseri, okuru hem güldürür hem de düşündürür. Zarif çağrışımlar derinlik katarken, mecaz, teşbih, istiare ve mübalağa gibi sanatlar eleştiriye renk katar ve onu daha vurucu hale getirir (Karataş, 2001, s. 183).

Eşler arası hiciv şiirleri incelendiğinde, çiftlerin birbirlerine yönelik eleştirilerini daha etkili hale getirmek için çeşitli edebî sanatları kullandıkları görülmektedir. Bu şiirlerde, eşler karşı tarafın fiziksel özellikleri, kişisel davranışları veya sosyal konumları üzerinden yapılan hicivlerde

bazı edebî sanatlardan yararlanarak ifadelerine derinlik kazandırmaktadırlar. Söz konusu edebî sanatlar, hicvin tonunu daha da sertleştirdiği gibi eş tasvirlerinin daha çarpıcı olmasını da sağlamaktadır. İncelenen örneklerde en çok öne çıkan edebî unsurlar arasında mübalağa, tehekküm ve teşbih yer aldığı dikkat çekmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde, bahsedilen edebî sanatların eşler arası hiciv şiirlerinde nasıl kullanıldığı ve eleştirilerin etkisini nasıl artırdığı incelenecektir.

1.2.1. Mübalağa

Bedî‘ ilmi sanatları arasında yer alan mübalağa, genelde gerçekliğin ötesine geçerek imkânsız veya aşırı derecede abartılı bir durumu betimleme sanatıyla sözün etkisini artırmayı amaçlar. Bu sanat, dinleyiciyi veya okuyucuyu şaşırtarak dikkatini çekmeyi ve anlatılmak istenen mesajı daha vurgulu hale getirmeyi hedefler. Mübalağa, üç ana kategoriye ayrılır: teblîğ, iğrak ve guluv. Bu kategoriler, mübalağanın içeriğinde yer alan tasvir ve tanımların gerçekleşme olasılığına göre belirlenir. Eğer mübalağa hem aklen hem de âdeten mümkünse teblîğ, aklen mümkün fakat âdeten mümkün değilse iğrak; ne aklen ne de âdeten mümkün değilse guluv olarak sınıflandırılır (Sübkî, 2003, s. 2/260-263).

İmruülkays’ın (ö. 540 dolayları) şu şiiri mübalağa sanatının “teblîğ” türüne örnek olarak verilebilir:

فَعَادَى عِدَاءَ بَيْنِ تَوْرٍ وَنَعَجَةٍ دِرَاكًا وَنَمَّ يَنْضَحُ بِمَاءٍ فَيَغْسِلُ

(İmruülkays, 2004, s. 62)

“(Atm,) vücudu ıslanacak kadar terlemeden, sürünün erkeklerine ve dişilerine hızlıca koşarak yetişti.”

Yukarıda verilen şiirde İmruülkays, atının olağanüstü hızını vurgulamak için mübalağa sanatını kullanmaktadır. Atın hiç terlemeden bu kadar hızlı koşabilmesi nadir görülen bir durum olsa da hem aklen hem de âdeten mümkün olduğu için buradaki mübalağa “teblîğ” kategorisine girmektedir (Desûkî, t.y., s. 91).

‘Amır b. Eyhem et-Teğlibî’nin (ö. 100/719) şu şiiri de “iğrak” türüne örnektir:

وَنُكْرِمُ جَارَنَا مَا دَامَ فِينَا وَتُبِعُهُ الْكَرَامَةَ حَيْثُ مَا لَا

(Desûkî, t.y., s. 4/92)

“Komşumuz yanımızda olduğu sürece ona ikramda bulunuruz. Nereye giderse gitsin, ikramımız peşinden gider.”

Yukarıdaki şiirde şair, komşusuna olan ikramın her yerde devam edeceğini iddia etmektedir. Bu ifade aklen mümkün olsa da âdeten mümkün değildir. Bu nedenle buradaki mübalağa “iğrak” kapsamına girmektedir (Desûkî, t.y., s. 4/92).

Guluv türündeki mübalağa için ise Ebû Nüvâs’ın (ö. 198/813 [?]) şu şiiri örnek olarak verilebilir:

وَأَخْفَمْتُ أَهْلَ الشَّرِّكَ حَتَّىٰ إِنَّهُ لِتَخَافَكَ التُّطْفُ الْبَنِي لَمْ تُخَلِّقِ

(İbn Kuteybe, 1423, s. 2/790)

"Sen şirk ehline öyle bir korku saldın ki, onların henüz yaratılmamış olan spermleri bile senden korkuyor."

Yukarıdaki şiirde şair, muhatabının şirk ehli üzerinde yarattığı korkuyu aşırı bir şekilde abartmaktadır. Henüz yaratılmamış olan spermlerin korkması, aklen ve âdeten imkansız olduğu için buradaki mübalağa "guluv" türüne girmektedir (İbn Hicce, 2004, s. 2/18).

Arap hiciv şiirlerinde sıkça rastlanan mübalağa (abartı) motifi, eşler arası hiciv şiirlerinde de belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu şiirlerde eşlerin, birbirlerine yönelik eleştirilerini daha etkileyici ve çarpıcı hale getirmek için mübalağa sanatına başvurdukları gözlemlenmektedir. Mübalağanın eşler arası hiciv şiirlerinde temel işlevi, eleştirilerin etkisini artırmak, okuyucunun dikkatini çekmek ve hicivsel mesajı güçlendirmek olduğu anlaşılmaktadır. Mübalağanın eşler arası hiciv şiirlerinde nasıl kullanıldığını ve eleştirilerin etkisini nasıl artırdığını aşağıdaki örnek şiirler üzerinden incelemek faydalı olacaktır.

1. Örnek

تَوَهَّمْتُهُ بِأَبَا مِنَ النَّارِ يُفْتَحُ

وَتَفْتَحُ - لَا كَانَتْ - فَمَا لَوْ رَأَيْتُهُ

تَعَوَّدَ مِنْهَا حِينَ مُبْسِي وَتُصْبِحُ

إِذَا عَايَنَ الشَّيْطَانَ صُورَةً وَجْهَهَا

(İbn Abdürabbih, 1983, s. 4/46)

"(Karım) ağzını açtığı anda sanki cehennemden bir kapı gibi görünür! Şeytan bile yüzünü görse gece ve gündüz eüzü çeker."

Yukarıda verilen şiir örneğinde, bir bedevî mübalağa sanatını ustalıkla kullanarak eşinin ağzını ve görünümünü hicveder. İlk dizede, "cehennemden bir kapı gibi görünür!" benzetmesi kullanılarak kadının konuşma tarzı veya ağız yapısı dramatik bir şekilde tasvir edilir. Şairin cehennemden acı ve karanlık imgesini, karısının sözlerinin ne kadar rahatsız edici olduğunu okuyucuya aktarmak için güçlü bir sembol olarak kullandığı görülür.

İkinci dizede ise "Şeytan bile yüzünü görse gece ve gündüz eüzü çeker." ifadesi kadının görünümünü mübalağalı bir şekilde niteler. Bu mübalağa, kadının fiziksel özelliklerinin şeytanı bile korkutacak derecede kötü olduğunu vurgular. Neticede şairin, şiirin hicivsel tonunu güçlendirmek ve okuyucunun duygusal tepkisini harekete geçirmek amacıyla bu mübalağalı ifadeyi kullandığı görülmektedir. Birinci dizede kullanılan mübalağanın "guluv" türüne, ikinci dizedeki mübalağanın ise "iğrak" türüne girdiği görülmektedir. Çünkü, bir ağzın cehennemden bir kapı gibi olması hem aklen hem de âdeten imkansız iken, şeytanın bir insanın görünümünden ötürü eüzü çekmesi âdeten mümkün olmasa da aklen mümkündür.

2. Örnek

فَإِنْ عَالَجْتُهُ صَارَ فَوْقَ الْمَحَاجِرِ

وَمَا تَسْتَطِيعُ الْكُخْلُ مِنْ ضَبِيقِ عَيْنِهَا

فَإِنْ حَلِقًا كَانَا ثَلَاثَ غَرَائِرِ

وَفِي حَاجِبَيْهَا جَزَّةٌ لِعَرَارَةِ

وَأَخْرُ فِيهِ قَرِينَةٌ لِمَسَافِرِ

وَتُدْيَانٍ أَمَّا وَاحِدٌ فَكَمْوَزَةٌ

(İbn Kuteybe, 1997, s. 4/37)

"Gözleri o kadar dar ki, sürme sürmeyi denese bile göz kenarlarına taşırarak. Kaşları ise sanki bir çuval yün, tıraş edilse üç çuval yün çıkar. Memelerine gelince; biri muz gibi, diğeri ise bir yolcu kırbasını andırıyor."

Sunulan şiirde şair, mübalağa sanatını kullanarak karısının fiziksel özelliklerini oldukça abartılı bir şekilde tasvir ediyor. Şiirdeki ifadeler, kadının gözleri, kaşları ve memeleri hakkında aşırıya kaçan betimlemelerle doludur.

Şair, kadının gözlerinin o kadar dar olduğunu iddia eder ki, göz kenarlarına sürme sürmek imkânsız hale gelir. Kadının gözlerinin darlığını vurgulamak için kullanılan bu mübalağanın, onun dış görünüşünü hicvetme ve okuyucunun dikkatini çekme amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Böyle bir fiziksel özelliğin gerçekte olması eşine az rastlanır bir durum olsa da hem aklen hem de âdeten mümkün olabilir. Dolayısıyla buradaki mübalağa "tebliğ" kategorisine girer.

Şair, kadının kaşlarını bir çuval yüne benzetir ve tıraş edilse bile hâlâ çok yoğun olduğunu ima eder. Kadının kaşlarının çok yoğun ve göze çarpan bir özellikte olduğunu abartılı bir şekilde ifade eden bu durum, aklen mümkün gözükse de âdeten mümkün değildir. Bu nedenle burada "iğrak" vardır.

Şiirin son dizesinde ise kadının memeleri betimlenir ve biri "muz gibi", diğeri ise "bir yolcu kırbasını andırıyor" şeklinde tarif edilir. Bu abartılı betimleme, kadının meme şeklini ve büyüklüğünü aşırı bir şekilde vurgular. Aklen mümkün görünen bu durumun -nadiren de olsa- âdeten de mümkün olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla bu abartılı ifade "tebliğ" olarak nitelenebilir.

3. Örnek

كأَمَا نِيَطَ ثَوْبَاهَا عَلَى عُودِ

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ زَلَاءِ فَاحِشَةٍ

(İbn Kuteybe, 1997, s. 4/34)

"Çirkin ve hafif kalçalı kadından Allah'a sığınırım. Elbiseleri sanki kuru bir odun parçasına asılmış gibi durur."

Şiirde, bedevî şair mübalağa sanatını ustalıkla kullanarak kadının fiziksel özelliklerini aşırı derecede abartılı bir şekilde betimlemiştir. Şiirin ilk dizesindeki "Çirkin ve hafif kalçalı kadından Allah'a sığınırım" ifadesi, kadının fiziksel çekiciliğinden yoksun olduğunu ve hatta rahatsız edici derecede çirkin olduğunu vurgular. Şair, bu abartılı ifadeyle kadının görünümünü eleştirirken aynı zamanda kadının çekicilikten uzak olduğunu vurgular.

İkinci dizede ise, "Elbiseleri sanki kuru bir odun parçasına asılmış gibi durur" benzetmesi kullanılır. Bu benzetme, kadının vücut yapısının ince, biçimsiz ve estetikten uzak olduğunu ima eder. Kadının elbiselerinin vücuduna uygun olmadığı, adeta cansız ve biçimsiz bir şekilde durduğu betimlenir. Kuru bir odun parçası gibi olması, kadının fiziksel yapısının sert, şekilsiz ve estetik açıdan eksik olduğunu vurgular. Bu durum hem aklen hem de âdeten imkânsızdır. Bu nedenle buradaki mübalağanın "guluv" türüne girdiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak; şairin, mübalağa sanatını kullanarak kadının fiziksel görünümünü sert bir eleştiri ile sunduğu ve okuyucunun zihninde güçlü ve çarpıcı imgeler oluşturarak şiirin etkisini artırmak için bu abartılı ifadelerden yararlandığı görülmektedir.

4. Örnek

وَعَجَّتْ عَجِيًّا مِنْ جُدَامِ الْمَطَارِفِ

بِكِي الْخُرِّ مَنْ رُوحٍ وَأَنْكَرَ جِلْدَهُ

(Şürrâb, 2007, s. 2/150).

“Safi pekten dokunan elbise, Ravh yüzünden ağladı, onun tenini reddetti ve elbiseleri, onun cüzzamlı (bedeni) nedeniyle feryat etti.”

Şiirde şair, mübalağa sanatını kullanılarak kocasını alaycı bir şekilde hicvetmektedir. "Saf ipekten dokunan elbise, Ravh yüzünden ağladı" ifadesi, kadının kocası Ravh'ın teninin cüzzamlı olması nedeniyle elbiselerinin dahi onu reddettiğini ima eder. Bu ifade, Ravh'ın teninin saf ipekten dokunan bir elbisenin bile kabul edemeyeceği kadar iğrenç ve reddedilmiş bir durumda olarak tasvir eder.

Şair, mübalağa sanatından yararlanarak kocasının fiziksel kusurunu ve onunla olan ilişkisinin ne kadar zor olduğunu abartılı bir şekilde anlatmaktadır. Elbisenin dahi kocasının cüzzamlı olduğunu kabul etmediği ve onunla temas etmek istemediği düşüncesi, kadının kocasının durumundan duyduğu tikslenme ve uzaklaşma duygusunu vurgular. Guluv türündeki bu mübalağalı ifadeler, kadının kocasının fiziksel kusurlarını abartarak onunla olan ilişkisini nasıl zorlayıcı ve çekilmez bulduğunu belirtir. Şiir, bu yönüyle, kadının yaşadığı içsel çatışmayı ve kocasına karşı duyduğu olumsuz hisleri güçlü bir şekilde ifade eder.

1.2.2. Tehakküm

Bedî' sanatları arasında yer alan tehakküm, sözde ters bir anlam kullanarak dinleyiciyi şaşırtmayı ve etkilemeyi amaçlayan bir sanattır. Bu sanat türünde, birini ihtar edilmesi gereken yerde müjdelemek, tehdit edilmesi gereken yerde vaatte bulunmak veya alay edilmesi gereken yerde övmek gibi zıt anlamlı kelimeler kullanılır (İbn Ebi'l-İsba', 1963, s. 568). Tehakküm, istihzâ⁵ ve suhriyye ile eş anlamlıdır ve kaynaklarda bu terimler genelde birlikte kullanılır (İsâmüddin el-İsferâyînî, t.y., s. 2/173). Bu kavramın Türk edebiyatındaki karşılığı ironidir.⁶

Tehakküm, şairlerin eleştirilerini ve toplumsal yargılarını ifade etmek için sıkça başvurdukları bir hiciv yöntemidir. Bu yöntem, hedef alınan kişiyi küçümseyen ve onun eksiklerini alaycı bir üslupla dile getiren bir anlatım tarzına dayanır. Tehakküm dili, okuyucu veya dinleyici üzerinde güçlü bir etki bırakarak eleştirilen kişi hakkında olumsuz bir izlenim oluşturmayı amaçlar. Aynı zamanda, toplumsal normları ve bireysel davranışları eleştirirken mizahi bir yaklaşım sunar (İbn Hicce, 2004, s. 1/215-217). Bu motifin, eşler arası hiciv şiirlerinde de yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Tehakküm motifinin bu şiirlerde nasıl kullanıldığını bazı örnekler üzerinden incelemek, onun edebî işlevini ve toplumsal yansımalarını daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

1. Örnek

مِنْ بَعْدِ مَا قَدْ كَثُرَتْ بَنَاتِي

وَهَيْتُهُ مِنْ أَطْيَبِ الْهَيَاتِ

(Bedî' Yakup, 1996, s. 9/174)

⁵ İstihzâ sanatı hakkında detaylı bilgi için bkz.: (Çağrı, 2001, s. 23/347-348).

⁶ Detaylı bilgi için bkz.: (Karataş, 2001, s. 218).

“Bu delikanlı, birçok kız çocuğumun ardından en güzel hediyelerden biri olan bir kadından bana bahşedildi.”

Şiirde tehekküm (istihzâ) sanatının kullanımı belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. "Bu delikanlı, birçok kız çocuğumun ardından en güzel hediyelerden biri olan bir kadından bana miras kaldı" cümlesi, yüzeyde olumlu ve övgü dolu bir ifade gibi görünebilir. İlk bakışta, şairin kadına değer verdiği ve onu önemli bir varlık olarak tanımladığı düşünülebilir. Ancak, şiirin tamamı ve bağlamı dikkate alındığında, bu ifadelerin ironik bir anlam taşıdığı ortaya çıkar. Şair, birçok kız çocuğundan sonra bir erkek çocuk sahibi olmanın sevincini dile getirdiğinde, "en güzel hediye" benzetmesi, kadının ve kız çocuklarının değerini küçümseyen bir alt metin taşır. Dolayısıyla bu ifadenin, aslında kadına yönelik bir övgü değil, kız çocuklarının değersizliği üzerinden kadına yapılan bir ironi olduğu anlaşılıyor.

2. Örnek

فَدَيْتُ بِنْتِي وَفَدَيْتُ أُمَّهَا

بُنَيْتِي رَحْمَةً أَسْتَمُّهَا

(Râgıb el-İsfahânî, 1420, s. 1/397)

“Kızım, benim mis kokulu çiçeğimdir. Onu koklarım, ona feda olayım; annesi de bana feda olsun.”

Yukarıdaki beyitte şair, tehekküm (istihzâ) sanatını ustaca kullanarak kızına duyduğu sevgiyi ve onun değerini ifade ederken aslında alaycı bir eleştiri sunmaktadır. Kızını "mis kokulu çiçek" olarak tanımlayan şair, bu övgü dolu ifadeyi aşırıya kaçan bir dille kullanarak kızının ne kadar değerli olduğunu vurgular. Ancak, ardından gelen "ona feda olayım; annesi de bana feda olsun" ifadesi, bu övgünün yüzeyde kaldığını ve asıl niyetin alay olduğunu gösterir. Şairin "ona feda olayım" ifadesi, kızına olan sevgisinin ne kadar büyük olduğunu vurgularken, "annesi de bana feda olsun" diyerek annesini ikinci plana atar ve kızının annesinden daha üstün olduğunu ima eder.

Sonuç olarak, şair tehekküm sanatını kullanarak eşine ince bir gönderme yapmıştır. Tehekküm sanatının kullanımı, şiirdeki hicvi daha keskin ve etkili hale getirmiştir. Bu durum, bahse konu sanatın hicvin gücünü ve etkisini artıran, okuyucunun dikkatini çeken ironik bir strateji olduğunu gösterir.

3. Örnek

وَحَيْتَهُ فِي خُرُومَانٍ⁷ مُتَوَّرٍ

إِلَى قَصْرِ شِمْدَانٍ كَأَنَّ سِبَالَهُ

(Bedî‘ Yakup, 1996, s. 3/563)

“Sanki bıyıkları ve sakalları, çöplerde yetişen pis kokulu ve parlak bitkilerin arasında biten, bukalemun gibi birinin köşküne (gidiyorum)...”

Yukarıdaki şiirde, bedevî bir şair, tehekküm (istihzâ) sanatını ustalıklı kullanarak kocasını abartılı ve ironik bir dille tasvir etmektedir. Şiirde geçen "Sanki bıyıkları ve sakalları, çöplerde yetişen pis kokulu ve parlak bitkilerin arasında biten" ifadesi, kadının kocasının yüzündeki sakal ve bıyıkları alaycı bir üslupla betimlemektedir. Bu betimleme, kocanın bakımsızlığını ve dış görünüşündeki estetik kaygıları ihmal ettiğini ima etmekte ve bu durumu çarpıcı bir şekilde

⁷ خُرُومَانٍ kelimesi, çöplük ve atık bölgelerinde yetişen pis kokulu bir bitkidir (Ezherî, 2001, s. 8/248).

vurgulamaktadır. Sakal ve bıyıklarının pis kokulu bitkilere benzetilmesi, kocanın kişisel bakımına yeterince özen göstermediğini ve bu yüzden eleştirildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Ayrıca "bukalemun gibi birinin köşküne" benzetmesiyle şair, kocasının karakterini alaycı bir şekilde eleştirmektedir. Bukalemun benzetmesi, kocanın karakterinin değişken ve çelişkili olduğunu, bu nedenle güvenilmez ve karmaşık bir kişilik olduğunu öne sürmektedir. Bu benzetme, kocanın tutarsızlıklarını ve değişken tavırlarını vurgulayarak, onun kişiliğindeki belirsizlikleri işaret etmektedir.

1.2.3. Teşbih

Beyan ilminin temel unsurlarından olan teşbih, iki farklı varlık veya kavramın, aralarındaki ortak bir özellik veya nitelik üzerinden karşılaştırılması ve benzetilmesi yoluyla oluşturulan bir retorik sanattır ('Atık, 1982, ss. 61-64). Bu benzetme, okuyucu veya dinleyicinin zihninde benzetilen (müşebbeh bih) ile benzeyen (müşebbeh) arasındaki ilişkiyi canlandırarak daha somut bir kavrayış sağlamayı amaçlar.⁸

Bazı temel öğelerden oluşan teşbih, benzetme işleminin niteliğine bağlı olarak çeşitli türlere ayrılmaktadır. Söz konusu öğeleri ve türleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

A- Teşbihin Temel Öğeleri:

- Müşebbeh: Benzeyen.
- Müşebbeh bih: Benzetilen.
- Vechü'ş-şebeh: Benzetmenin dayandığı ortak özellik veya nitelik.
- Teşbih edatı: Benzetme ilgeci (مثل, يُشبهه, مُثَالٌ / "gibi", "misali", "sanki" vb.).

B- Teşbih Türleri:

- Teşbih-i mürsel: Benzetme ilgecinin açıkça belirtildiği teşbih türüdür.
- Teşbih-i müekked: Benzetme ilgecinin kullanılmadığı teşbih türüdür.
- Teşbih-i mufassal: Benzetme yönü açıkça belirtilen teşbih türüdür.
- Teşbih-i mücmel: Benzetme yönünün açıkça belirtilmediği teşbih türüdür.
- Teşbih-i belîğ: Benzetme yönünün belirtilmediği ve benzetme ilgecinin kullanılmadığı teşbih türüdür.⁹

Teşbih, Arap şiirinde yaygın bir biçimde kullanılan bir sanattır. Şairler, teşbih aracılığıyla kişileri, nesnelere veya durumları başka şeylere benzeterek etkileyici ve akılda kalıcı imgeler oluştururlar. Bu sanat motifinin, eşler arasındaki hiciv şiirlerinde sıkça yer aldığı gözlemlenir. Şairlerin, eleştirilerini daha keskin bir şekilde ifade etmek ve hicvin mizahi tonunu pekiştirmek amacıyla teşbihe sıkça başvurduğu görülür.

⁸ Detay için bkz.: (Hasan Habenneke el-Meydâni, 1416, s. 2/168-171).

⁹ Teşbih sanatının burada belirtilen türlerinin yanı sıra, başka açılardan da farklı türleri bulunmaktadır. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz.: (Hâşimî, t.y., ss. 219-248).

Özellikle eşlerin fiziksel özellikleri, karakterleri veya davranışları üzerine odaklanan bu benzetmelerin, hiciv şiirlerinin keskin ve mizahi tonunu güçlendirdiği dikkat çekmektedir. Şimdi, bu türe giren bazı örneklerin detaylı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

1. Örnek

وَهُبَّتْ مِنْ ذِي تُغَالٍ حَبِّ يُقَلِّبُ عَيْنًا مِثْلَ عَيْنِ الضَّبِّ
لَيْسَ بِمَعْشُورٍ وَلَا مُحِبِّ

(Deveci, 1970, s. 42)

“Bu delikanlı, hilekâr bakışları kertenkele gözlerini andıran, sümüklü ve sahtekâr bir adamdan bana armağan edildi. Ne ben ona aşığım ne de sevgi besliyor kalbi bana karşı.”

Yukarıda verilen şiirde şair, teşbih sanatını kullanarak eşinin fiziksel ve karakter özelliklerini hicvetmektedir. Şiirde kullanılan "hilekâr bakışları kertenkele gözlerini andıran" ifadesi, teşbih-i mürsel sanatını barındırmaktadır. Kadın, kocasının gözlerini kertenkele gözlerine benzeterek onun hilekâr ve güvenilmez olduğunu vurgulamaktadır. Kertenkele, Arap kültüründe hilekârlıkla ilişkilendirilen bir hayvan olarak bilinir (Câhiz, 2003, s. 6/339) ve bu benzetme, adamın karakterine dair olumsuz bir imaj oluşturur. Şiirdeki "sümüklü ve sahtekâr" sıfatları da adamın negatif özelliklerini vurgulamak için kullanılmıştır.

Şiirde aynı zamanda bir mizahi ton da bulunmaktadır. Zira "Ne ben ona aşığım ne de sevgi besliyor kalbi bana karşı" ifadesi, ilişkideki duygusal soğukluğu ve eksikliği açıkça ifade etmenin yanı sıra, ironik bir yönü de bulunmaktadır. Kadın, kocasının olumsuz özelliklerini açıkça dile getirirken, bu durumun onu ne kadar etkilediğini ya da umursadığını belirtmemesi, metne hafif bir mizahi hava katmaktadır.

2. Örnek

وَهُبَّتْ مِنْ سَلْسِ نَطَافُهَا
كَأَنَّهَا سَأَقُ غُرَابٍ سَافُهَا

سَائِلَةُ الْأَصْدَاغِ يَهْفُو طَاقُهَا

(İbn Kuteybe, 1949, s. 1/485)

“Bu delikanlı, zayıflıktan kemeri gevşek, bacakları sanki karga bacağı, eşarbtı ve zülüfleri uçuşan bir kadından bana bahşedildi.”

Yukarıda verilen şiir örneği, bir bedevînin eşinin fiziksel ve karakter özelliklerine yönelik hicvini içermektedir. Şair, teşbih-i mücmel sanatını kullanarak eşinin bacaklarını karga bacağına benzetip onun estetik açıdan hoş olmayan bir görünüm sergilediğini ima etmektedir. Ayrıca “eşarbtı ve zülüfleri uçuşan” ifadesi, kadının sürekli kötülükle meşgul olması nedeniyle eşarbtının ve zülüflerinin sürekli hareket halinde olduğunu ve sallandığını belirtir (Ebû ‘Ubeyd el-Bekrî, t.y., s. 1/317). Bu betimleme, kadının fiziksel zayıflığına ilaveten, içinde bulunduğu sürekli belirsizlik ve karmaşa halini yansıtır.

Şiirdeki benzetme ve imgelerin, kadının hem dış görünümünü hem de iç dünyasını eleştirel bir dille yansıtarak şiire derinlik kattığı ve bu sayede şairin, kadının fiziksel özelliklerini ve karakterini büyük bir ustalıkla öne çıkardığı görülmektedir.

3. Örnek

عَبَاغِبُ جِرْبَاءَ بِحُورَانَ شَامِسِ

إِذَا ضَحِكْتَ جَالَتْ عُضُونُ كَأَنَّهَا

(İbn Ebî 'Avn, t.y., s. 29)

"Gülümsediğinde, yüzündeki buruşukluklar, sıcak Havran bölgesinin bukalemunlarının kıvrımlarını andırır."

Sunulan şiirde, bir bedevî karısının gülümsediğinde yüzünde oluşan buruşuklukları betimlemektedir. Şair, bu buruşuklukları teşbih sanatıyla mizahi bir dille ele alarak, kadının yaşını ve fiziksel özelliklerini hicvetmektedir. Öncelikle, "Gülümsediğinde, yüzündeki buruşukluklar, sıcak Havran bölgesinin bukalemunlarının kıvrımlarını andırır" ifadesi, teşbih-i mürsel sanatına güzel bir örnektir. Burada benzetme yönü açıkça belirtilmeden benzetme edatı kullanılmıştır.

Kocası, eşinin yüzündeki buruşuklukları, sıcak Havran bölgesinde¹⁰ yaşayan bukalemunların deri kıvrımlarıyla karşılaştırarak, bu buruşuklukların belirginliğini ve yaygınlığını vurgulamaktadır. Bukalemunların derileri, buruşuk ve pürüzlü bir yapıya sahiptir ve bu benzetme, kadının yaşının ilerlediğini ve yüzündeki kırışıklıkların derinleştiğini ima etmektedir. Ayrıca "sıcak Havran bölgesinin bukalemunları" ifadesinin, belirli bir coğrafî ve doğal bağlam sunarak benzetmeyi daha somut ve etkileyici hale getirdiği görülmektedir. Havran bölgesinin sıcak iklimi ve burada yaşayan bukalemunların özellikleri, okuyucunun zihninde net bir imge oluşturur ve kadının yüzündeki buruşuklukları daha canlı bir şekilde anlatır. Dolayısıyla şair, teşbih sanatını kullanarak kadının fiziksel görünümünü hicvetmenin yanı sıra, doğanın ve coğrafyanın imgelerini de kullanarak şiire derinlik katmıştır. Şiir, görsel imgeler ve mizahi bir üslupla kadının yaşlanma sürecini ve bu süreçte yaşanan fiziksel değişlikleri etkili bir hicivle aktarmaktadır.

4. örnek

كَأَنَّ مَعْلَفَ شَاةٍ فِي تَرَابِهَا

الإِسْتُ رَسْحَاءُ مَشْكُولٍ مَنَابِهَا

كَأَنَّهُ قَوْرِيَّةٌ قَدْ سَأَلَ مَا فِيهَا

وَالْتَدَّى مِنْهَا عَلَى الْفَحْدَيْنِ مُنْسَدِلٌ

(İbn Ebî 'Avn, t.y., s. 29)

"Kalçaları hafif, kenarları bağlı gibi. Köprücük kemiğinde sanki koyun yemliği var. Göğüsleri uyluklarının üzerine sarkmış, içi boşalmış bir kırba gibi duruyor."

Yukarıdaki şiirde şair, eşini abartılı ve aşağılayıcı bir dille tasvir etmek için teşbih sanatını ustaca kullandığı görülmektedir. Şair, eşinin kalçalarını "hafif ve kenarları bağlı bir nesne" ye benzetirken, köprücük kemiğini de bir "koyun yemliği" ne benzetmiştir. Bu benzetmeler, eşin zayıf ve çirkin olduğu imasını taşımaktadır. Aynı şekilde, göğüsleri "uyluklarının üzerine sarkmış ve içi boşalmış bir kırba" ya benzetilmiştir, bu da kadının yaşlılığını ve çekiciliğini kaybettiğini ima etmektedir.

Şiirdeki teşbihler, hicvedilen kadının kusurlarını daha da belirgin hale getirmekte ve onu hayvanlar ve cansız nesnelere benzetilerek aşağılama amacı taşımaktadır. Bu benzetmelerin

¹⁰ Havran, Suriye'nin güneyinde geniş arazilere ve çok sayıda köye sahip bir bölgedir. Klasik Arap şiirlerinde sıkça bahsedilen bir yerdir (Hamevî, 1995, s. 2/317).

kullanımı, hicvin etkisini güçlendirmekte ve ironik bir ton oluşturmaktadır. Teşbih sanatının ustaca kullanımı, şairin hicvi etkili bir şekilde iletebilmesine yardımcı olmuştur. Dolayısıyla şair, teşbih sanatı aracılığıyla eşinin fiziksel özelliklerini abartarak ve aşağılayıcı bir dille tasvir ederek hicvin etkisini artırmıştır.

Sonuç

Bu çalışma, eşler arası hiciv şiirlerini tematik ve edebî sanatlar bağlamında detaylı bir şekilde inceleyerek, bu şiirlerin Arap toplumunda kadın-erkek ilişkileri, aile dinamikleri ve toplumsal normlar hakkında sunduğu bilgileri ve edebî yönünü ortaya koymayı amaçlamıştır. Bulgular ışığında, eşler arası hiciv şiirlerinin sadece edebî bir türden öte, önemli bir sosyo-kültürel belge olduğu ve şu açılardan önem taşıdığı anlaşılmıştır:

1. Kadınların Sesi: Bu şiirler, Arap toplumunda kadınların sadece edilgen varlıklar olmadığını, aksine aktif bir şekilde toplumda yer alan ve kendi seslerini duyuran bireyler olduğunu göstermektedir. Hiciv yoluyla, kadınlar aile içi sorunları, toplumsal adaletsizlikleri ve ataerkil yapıyı eleştirmiş ve kendi bakış açılarını dile getirmişlerdir.

2. Aile İçi Dinamikler: Bu şiirler, Arap ailelerinde yaşanan sorunları ve çatışmaları, eşler arasındaki anlaşmazlıkları, iletişim problemlerini ve maddi sıkıntıları hiciv yoluyla ele almaktadır. Bu sayede, Arap toplumunda idealize edilen aile modeli ve kadın-erkek rolleri hakkında da bilgi edinilebilmektedir.

3. Toplumsal Eleştiri: Bu şiirler, geleneksel aile anlayışı, eşitsizlik, ataerkil yapı ve aile içi şiddet gibi konuları hiciv yoluyla eleştirmektedir. Bu sayede, Arap toplumundaki değişimi teşvik eden ve daha adil bir toplum düzeni için savunan bir araç olarak da görülebilirler.

4. Edebî Sanatlar: Bu şiirler, hicvin bir alt türü olan "mühâcât" ve "ta'riz" yönteminin yoğun bir şekilde kullanıldığı örnekler sunmaktadır. Ayrıca mübalağa, tehekküm (istihzâ) ve teşbih gibi edebî sanatların da kullanımı ile hiciv üslûbu güçlendirilmiş ve şiirlerin estetik değeri zenginleştirilmiştir.

Eşler arası hiciv şiirleri, Arap kültürü ve edebiyatı hakkında önemli bir araştırma alanıdır. Bu şiirlerin incelenmesi, Arap toplumunda kadın-erkek ilişkileri, aile dinamikleri ve toplumsal normlar hakkında daha derin bir anlayış geliştirmemize yardımcı olabilir. Gelecekteki araştırmalar, çeşitli Arap kabileleri veya bölgeleri arasında hiciv şiirlerindeki temalar ve üsluplar açısından herhangi bir farklılık olup olmadığını inceleyebilir. Ayrıca eşler arası hiciv şiirlerinin günümüzdeki aile içi ilişkiler ve toplumsal normlar hakkındaki tartışmalarla nasıl bağlantılı olabileceği araştırılabilir.

Bu çalışmanın, eşler arası hiciv şiirleri hakkında mevcut bilgilere önemli bir katkıda bulunacağına inanıyoruz. Gelecekteki araştırmaların, bu şiirlerin performans ve temsil gibi diğer yönlerini de incelemesini ve hiciv şiirlerinin modern Arap edebiyatı ve kültürü üzerindeki etkisini araştırmasını öneriyoruz. Bu çalışmanın, Arap kültürü ve edebiyatı ile ilgilenen araştırmacılar ve akademisyenler için faydalı bir kaynak olmasını temenni ediyoruz.

Extended Abstract

The Arabic literary tradition is characterized by a rich and diverse body of work that encompasses a wide range of themes, including ghazal, praise, description, honour, wisdom, and satire. Among these themes, satire occupies a particular significance as a genre that employs irony and ridicule to critique individuals, events, or ideas within society. In contrast to the function of praise, which is based on praise, satire serves the opposite function. This literary genre, referred to as 'satire' in Arabic, literally translates as 'to criticise with poetry' and is regarded as one of the earliest and most significant genres of Arabic literature. The art of satire has been shaped by a multitude of styles and themes, resulting in a rich and diverse repertoire. This diversity demonstrates that satire is not merely a vehicle for external critique; it can also serve as a conduit for introspective reflection and personal growth. Throughout history, Arabic poets have employed satire for a variety of purposes, including the exposure of social issues, the critique of political authorities, and the articulation of personal shortcomings. Satire was employed as an efficacious mode of communication not only in the realms of social and political discourse but also in the sphere of personal relations. In particular, within the corpus of Arabic literature, a genre designated as 'majāḡāt' is replete with satirical poems that focus on the discordances between spouses, as well as the physical and distinctive attributes of individuals. These poems not only reflect individual experiences but also offer an in-depth examination of broader social issues, including the social structure of the institution of marriage, the dynamics of communication within the family, and gender roles. This study aims to analyse the satirical poetry between spouses in Arabic literature thematically and stylistically on a dataset compiled from classical sources. Using document analysis, the study analyses in detail how themes such as physical appearance, character traits, family relationships, social class differences, and social norms are addressed through satire. Furthermore, the effects of literary arts such as hyperbole, taheqqum and metaphor on the world of meaning and stylistic features of the poems are also considered. A detailed analysis of satirical poems between spouses in Arabic literature demonstrates that these poems are both a literary text and an invaluable socio-cultural document. The findings demonstrate that these poems serve an instrumental function in amplifying women's voices, reflecting the intricate dynamics within the familial structure and directing social critique. By employing satire, the poets articulated their personal experiences and expectations through the critique of domestic issues, social inequities, and the patriarchal structure. Furthermore, these poems provide insight into the intricate dynamics of Arab families, elucidating the complexities of relationships, communication challenges, and the nuances of social norms. Satire was employed in these poems as both a vehicle for criticism and as a catalyst for social transformation. From the perspective of literary arts, the utilisation of techniques such as exaggeration, tehhekkum, and metaphor has imbued the poems with a heightened degree of depth, thereby amplifying the impact of satire. In conclusion, this study demonstrates that satirical poems between spouses in Arabic literature constitute an invaluable source for the articulation of women's voices, the comprehension of familial dynamics, and the observation of social change. Further studies could provide a more comprehensive understanding of Arabic culture by focusing on examining the manifestations of these poems in different regions and their impact today. While the theme of satire has been frequently analysed in research on Arabic literature, no study has yet been found that deals with satire between spouses. This study aims to fill this gap in the existing literature, provide a new perspective on satire between spouses, and make a unique contribution to the field.

Kaynakça

- ‘Atık, A. (1982). *‘İlmü’l-beyân. Dâru’n-Nahda.*
- Ayyıldız, E. (2019). *Klasik Arap şiirinde emevî dönemine kadar hiciv.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baypınar, Y. (1978). Hiciv kavramı üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 29 (1-4), 31-37. https://doi.org/10.1501/dtcfder_0000000694
- Bedî‘ Yakup, İ. (1996). *el-Mu‘cemü’l-mufasssal fî şevâhidi’l-‘Arabîyye.* Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye.
- Câhiz, E. O. (1424). *Kitâbü’l-hayevân* (C. 7). Darü’l-Kütübi’l-‘İlmiyye.
- Câhiz, E. O. (2002). *el-Beyân ve’t-tebyîn* (C. 3). Dâru ve Mektebetü’l-Hilâl.
- Çağrıncı, M. (2001). İstihza. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 23). TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Desûkî, Ş. (t.y.). *Hâşiyetü’d-Desûkî ‘ala Muhtasari’l-me‘ânî* (C. 4). el-Mektebetü’l-‘Asriyye.
- Deveci, S. (1970). *Eş‘ârü’t-terkîs ‘inde’l-‘Arab.* Matba‘tü’l-Cumhûriyye.
- Ebû Ali el-Merzûkî, A. (2003). *Şerhu dîvân’l-hamâse.* Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye.
- Ebû ‘Ubeyd el-Bekrî, A. (t.y.). *Semtü’l-le‘âlî fî Şerhi emâli’l-Kâlî* (C. 2). Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye.
- Ezherî, E. M. (2001). *Tehzîbü’l-luga* (C. 8). Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî.
- Halîl b. Ahmed, E. A. (1988). *Kitâbü’l-‘Ayn* (C. 8). Mektebetü’l-Hilâl.
- Hamevî, E. A. Y. (1995). *Mu‘cemü’l-büldân.* Dâru Sâdir.
- Hasan Habenneke el-Meydânî, A. (1416). *el-Belâgatü’l-‘Arabîyye.* Dâru’l-kalem.
- Hâşimî, A. (t.y.). *Cevâhirü’l-belâga.* el-Mektebetü’l-‘Asriyye.
- Hûrî, R. (2019). *Me‘a’l-‘Arab fî’t-târîh ve’l-üstûra.* Hindâvî.
- Huseyn, M. M. (1947). *el-Hicâ‘ ve’l-heccâûn fî’l-câhiliyye.* Mektebetü’l-Âdâb bi’l-Cemâmîz.
- İbn Abdürabbih, E. A. (1983). *el-‘İkdü’l-ferîd* (C. 8). Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye.
- İbn Ebî ‘Avn, E. İ. (t.y.). *et-Teşbîhât.* y.y.
- İbn Ebi’l-Isba‘, E. M. Z. (1963). *Tahrîrü’t-tahbîr fî sinâ’ti’ş-şi‘r ve’n-nesr ve beyâni i‘câzi’l-Kur‘ân.* el-Meclisü’l-A‘lâ li’ş-Şûûni’l-İslâmiyye.
- İbn Hicce, T. (2004). *Hizânetü’l-edeb ve gâyetü’l-erab.* Dâru Mektebeti’l-Hilâl – Dâru’l-Bihâr.
- İbn Kuteybe, E. M. A. (1423). *Eş-şi‘r ve’ş-şu‘arâ.* Dâru’l-Hadîs.
- İbn Kuteybe, E. M. A. (1997). *‘Uyûnü’l-ahbâr.* Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye.
- İbn Kuteybe, E. M. A. (1949). *el-Me‘ânî’l-kebîr fî ebyâti’l-me‘ânî* (C. 3). Dâiratü’l-Me‘ârifi’l-‘Usmâniyye.
- İbn Manzûr, C. (1414). *Lisânü’l-‘Arab.* Dâru Sâdir.
- İbn Tayfûr, E. A. (1908). *Belâgatü’n-nisâ’.* y.y.

- İbnü'l-Enbârî, E. B. (1987). *el-Ezdâd*. el-Mektebetü'l-'Asriyye.
- İmruülkays, İ. H. (2004). *Dîvânü İmri 'i'l-Kays*. y.y.
- İsâmüddin İsferyânî, İ. (t.y.). *el-Etvel Şerhu Telhîsi Miftâhi'l-'Ulûm* (C. 2). Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. Yedi Gece Kitapları.
- Merzubânî, E. 'U. M. (1995). *Eş 'âru'n-nisâ'*. y.y.
- Muhammed, S. (t.y.). *el-Hicâ' fi's-şi'ri'l-'Arabî*. Dâru'r-Râtib el-Câmi'iyye.
- Okay, M. O. (1998). Hiciv (Yeni Türk Edebiyatı). *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 17). TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Râgıb el-İsfahânî, E. (1420). *Mühâdarâtü'l-üdebâ' ve mühâverâtü's-şu'arâ' ve'l-büleğâ* (C. 2). Şirketu Dâri'l-Erkam b. Ebî'l-Erkam.
- Sa'leb, E. A. (t.y.). *Mecâlisü Sa'leb*. y.y.
- Sübkî, Ş. (2003). *'Arûsü'l-efrâh fi şerhi telhîsi'l-Miftâh*. el-Mektebetü'l-'Asriyye.
- Şürrâb, M. M. H. (2007). *Şerhu's-şevâhidi's-şi'riyye fi ümmehâti'l-kütübi'n-nahviyye* (C. 3). Müessesetü'r-Risâle.
- Taşdelen, H. (2009). İslâm'ın ilk dönemine ait bir hiciv örneği: Hassân b. Sâbit'in hemziyye'si. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 299 - 318.
- Tuna, S. (2021). Tarafe'nin şiirlerinde hiciv. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11 (3), 893-928. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.987341>
- Tur, S. (1997). *Ahtal, Ferezdak ve Cerîr'in şiirlerinde medih ve hiciv*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vehbe-el-Mühendis, M.-K. (1984). *Mu'cemü'l-müstalahâti'l-'Arabiyye fi'l-luga ve'l-edeb*. Mektebetü Lübnan Sâhatü Riyâd es-Sulh.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0